

Opprørsbølge og skjerpet fagforeningsprofil

REDAKSJONELT

JENSEN P

Leger ved norske sykehus markerte seg sterkt denne våren. Oppsigelser av lokale avtaler om forlenget arbeidstid(F-plan), overtidsnekt, strid om ledelses- og ansvarsforhold og flere andre saker brakte sykehuslegers arbeids- og lønnsforhold frem i samfunnsdebatten som aldri før. Ett resultat er et lønnsoppgjør for sykehusleger som betegnes sommeget bra totalt sett. Ved Rikshospitalet gjorde legene opprør mot todelt ledelse av avdelinger og klinikker og oppnådde først at Stortinget avviste en slik ledelsesmodell. Saken er senere utsatt til nye utredninger foreligger(Steine-utvalget).

Hvorfor nå?

Hvorfor et legeopprør akkurat nå i 1996? Hvorfor ikke før? Og vil legeopprøret få konsekvenser for legers anseelse isamfunnet?

Svarene på slike spørsmål er ikke opplagte. Det er ikke tilstrekkelig å vise til at sykehuslegers reallønn har vært jevnt synkende gjennom 20 år. Det er mange forhold som samlet har bidratt til at legers frustrasjon over lønns- og arbeidsforhold fikk utløp nettopp i år.

Utviklingen i sykehus

De siste årene har sykehusleger erfart en gradvis forverring av sine arbeidsforhold. Økte krav til "effektivitet", større (og berettigede) forventninger til god pasientinformasjon, redusert faglig autonomi, uklare ledelsesforhold og frykt for rettslig forfølgelse og medieeksponering ved feilbehandling, er alle faktorer som har satt rollen som sykehuslege under press.

Velkvalifiserte leger søker seg vekk fra sykehus, og færre leger søker seg til spesialistutdanning i sykehus. En slik elendighetsbeskrivelse er mer enn fagforeningsretorikk. Selv sykehus i sentrale strøk av landet har etter hvert oppdaget

behovet for en aktiv personal- og rekrutteringspolitikk myntet på leger.

Samfunnets syn på leger

Parallelt med denne utviklingen har det foregått endringer i samfunnets syn på leger. Langvarig akademisk utdanning har ikke den samme prestisje som tidligere. Allmennhetens og ikke minst pressens syn på legen er endret. Som andremaktinstitusjoner i samfunnet, har legestanden måttet tåle å få sin posisjon utfordret, ikke minst fra andre yrkesgrupper i helsevesenet.

Endringer blant legene

Mye tyder på at yngre leger vektlegger sitt sosiale liv utenom arbeidet langt mer enn tidligere. Mange sernødvendigheten av å få slutt på vaktordninger med lange og svært arbeidsintense vakter. Dagens yngre leger har oftere enn før ektefelle med egen yrkeskarriere. Kjønnssrollemønsteret er endret. Til dette bildet hører også at nye legekull har en vesentlig større kvinneandel enn for bare få år siden.

Utviklingen i legegruppen som helhet gjenspeiler seg etter hvert i Legeforeningens tillitsvalgtapparat. For Yngrelegers forenings vedkommende har denne utviklingen vært merkbar. Ledende tillitsvalgte i Ylf for bare få år siden var mest opptatt av å *unngå* begrensninger i legers arbeidstid, bl.a. for å komme opp i en akseptabel totallønn. Dagens tillitsvalgte er mer opptatt av å heve grunnlønnen og av at avtaleverket skal gi den enkelte en reell rett til å reservere seg mot forlenget arbeidstid og lange vakter. Spørsmål knyttet til arbeidsmiljø, forsvarlig legevirksomhet og pasientsikkerhet er kommet på dagsordenen på en helt annen måte.

Streikeerfaringer og tillitsvalgtarbeid

Ved det såkalte mellomoppgjøret i 1995 var Legeforeningen en pådriver for den kortvarige streiken til Akademikernes Fellesorganisasjon. Man høstet nyttige erfaringer og erkjente at streik er et lite hensiktsmessig virkemiddel for legerved sentrale lønnsforhandlinger. Etter kjennelsen i tvungen lønnsnemnd markerte legene ved flere sykehus sin misnøye med én times spontan, ulovlig streik. Noe var i emning.

At det ble en arbeidsgiver - Sentralsjukehuset i Møre og Romsdal - som bare få måneder senere startet bølgen av oppsigelser av lokale F-plan-avtaler, var en skjebnens ironi. Våkne tillitsvalgte i Ålesund nektet å inngå ny avtale. Ved andre sykehus sa legene selv opp sine F-planer eller nektet å ta på seg overtidsarbeid som var i strid med arbeidsmiljøloven. Legeopprøret mot dårlige arbeidsbetingelser var i gang.

Man skal ikke undervurdere den betydning Ylfs aktive tillitsvalgtopplæring de siste årene har hatt, eller ataksjonsvillige medlemmer satt i viktige tillitsverv i foreningen og viste vei. Man erfarte at samhold gir styrke, engammel fagforeningssannhet. Man oppdaget at de som ønsker normal arbeidstid og de som ønsker muligheten til å jobbelenger enn normal arbeidstid, kan benytte samme virkemidler for å oppnå resultater.

Samspill

En fagforening oppnår gode resultater bare når ledelse og grunnplan er samkjørt. I stor grad var dette tilfellet i år. Medlemmene viste initiativ og evne til å ta på seg de byrder oppsigelser av lokale avtaler innebærer. Legeforeningens ledelse utnyttet denne situasjonen. Vi fikk demonstrert at en fagforening bare blir så sterk som medlemmene gjør den til, men også at en gjennomtenkt og målrettet ledelse må til for å utnytte disse kreftene. At man på sentralt politisk hold innså nødvendigheten av å komme Legeforeningens krav i møte, ville ikke skjedd uten legenes markeringer.

Leger og fagforeningsarbeid

Legeopprøret er hilst velkommen av mange. Eldre kolleger har, både i mediene og privat, gitt uttrykk for at deres generasjon har vært for opptatt av fagutvikling og pasientarbeid og har forsømt arbeidet med å sikre gode lønns- og arbeidsforhold. Fagforeningsarbeid har tradisjonelt ikke fått stor oppmerksomhet eller hatt særlig prestisje blant leger. Ved de fleste sykehus har leger til nå motvillig latt seg velge og hatt tillitsvalgtarbeid som venstrehåndsarbeid uten frikjøpt tid.

Årets begivenheter har på mange måter vært en bråmodning for fagforeningsarbeidet i Legeforeningen. Vi trenger dyktige tillitsvalgte, og de må få støtte, tid og ressurser til å drive tillitsvalgtarbeid. Her gir Hovedavtalen oss rettigheter som vi til nå ikke har utnyttet godt nok. Legeforeningens utmelding av Akademikernes Fellesorganisasjon øker behovet for et aktivt tillitsvalgtapparat.

Det kan likevel ikke stikkes under en stol at de tillitsvalgtes erfaringer denne våren ikke bare var gode. Enkelttillitsvalgte ble utsatt for utilbørlig press fra kolleger på arbeidsplassen, og samholdet ble satt på prøve flersteder. Det er fortsatt for mange "kantinekverulanter" blant oss som bare krever at Legeforeningen "må gjøre noe". De innser ikke at dette kan nødvendiggjøre aktivitet og offer fra det enkelte medlem og tiltak som forbigående kan gå utover forholdene ved den enkelte avdeling. På den annen side er det fortsatt for mange som betrakter fagforeningsarbeid som "uakademisk" og "snevert" og noe leger bør heve seg over.

Respekt

Det har vært hevdet at Legeforeningens sterke engasjement det siste året, bl.a. i lønnsoppgjøret og i spørsmålet om ledelse ved sykehus, kan svekke legers anseelse i allmennheten og blant politikerne. Leger kan stå i fare for å bli sett på som 1990-årenes heismontører og dermed miste noe av sin innflytelse i viktige helsepolitiske spørsmål.

Jeg deler ikke en slik bekymring. Jeg tror tvert imot at legene og Legeforeningen har satt seg i respekt og dermed også har konsolidert og forsterket sin posisjon som viktige aktører på den helsepolitiske arena. Forutsetningen nå er at vi opprettholder vårt faglige og vitenskapelige engasjement og vår troverdighet, og at vi har et samfunnspolitisk perspektiv på vår virksomhet.

Årets begivenheter har vært et kollektivt løft som har bidratt til å øke vår yrkes stolthet og vårt fagligeselvbylde. Det var nødvendig. Legene og Legeforeningen må være opptatt av både yrkesutøvelse, fagutvikling og fagforeningsarbeid. Heldigvis er det flere og flere kolleger som erkjenner dette.

Petter Jensen

Publisert: 20. september 1996. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 12. juli 2026.